

החלו מעלין באפר על גבי
התפוח.
ותפוח היה באמצע המזבח,
פעמים עליו פֶּשֶׁלֶשׁ מאות כור.
וברגלים לא היו מִדְּשָׁנִין אותו,
מִפְּנֵי שֶׁהוא נוי לְמִזְבֵּחַ.
מִיָּמִיו לא נִתְעַצֵּל הַכֹּהֵן מִלְהוֹצִיא
אֶת הַדָּשָׁן:

כתפוח

בעצי היער

תמיד ב, ב

כתפוח

בעיצוב המשנה ניכרת מגמה לפאר את מראה המזבח באמצעים ספרותיים. כבר אמוראי ככל עסקו בדבר ומנו את הסיפור על התפוח שהיה באמצע המזבח בין העניינים שחכמים הגזימו בתיאורם:

אמר רבא גוזמא. השקו את התמיד בכוס של זהב אמר רבא גוזמא. אמר רבי אמי...
דברו חכמים לשון הבאי הא דאמרן תפוח, והשקו את התמיד בכוס של זהב.
בבלי, תמיד כט ע"א

האמוראים עמדו על אופייה הסיפורי של המסכת. ציון נפחו העצום של תפוח האפר אינו אמירה הלכתית ולא תיעוד היסטורי שצריך לדייק בהם אלא גוזמה שנועדה לפאר את המקום והמעמד, כיאה לסיפור. המשנה גם נוקבת במספר טיפולוגי "שלוש מאות כור", אותו מניין שמופיע גם בשתי הגוזמות המופיעות בהמשך הסוגיה:

אמר שמואל בשלישה מקומות דברו חכמים בלשון הבאי ואלו הן תפוח גפן ופרוכת...
תפוח הא דאמרן. גפן דתניא גפן זהב היתה עומדת על פתח ההיכל... אמר ר' אלעזר
ברבי צדוק מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים לפנותה. פרוכת דתנן רבן
שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון הסגן פרוכת עביה טפח... ושלוש מאות
כהנים מטבילין אותה.

על רצון המשנה לפאר את מראה המזבח מעידה גם לשון המשנה עצמה – התפוח הוא "נוי למזבח". לדעתנו, לא רק נוכחותה של ערמת האפר בראש המזבח מייפה את המזבח, גם הבחירה בתפוח כדימוי למראה נועד לייפות את תיאור המזבח. מלבד ההיבט האסתטי

שבבחירת הדימוי לתפוח נראה שיש כאן זיקה נוספת לשיר השירים, שבו מופיע התפוח כדימוי לדוד בפי הרעיה:

קַתְפוּחַ בְּעֵצֵי הַיַּעַר כֵּן דוּדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חֲמַדְתִּי וְיִשְׁבְּתִי וּפְרִיּוֹ מִתּוֹק לְחֵפִי:
שיר השירים ב, ג

המזבח שבמקדש הוא מקום החיבור בין שמים לארץ. החיבור נעשה על ידי הקרבת הקרבנות ובדרכים נוספות ובהם באמצעות התפוח, המסמל את הדוד. על פי הפרשנות של חז"ל לשיר השירים, שהדוד הוא הקב"ה, גם התפוח מסמל את הקב"ה, כפי שמפרש למשל רש"י:

כתפוח – אילן של תפוחים כשהוא בין אילני סרק הוא חביב מן כולן שפריו טוב בטעם ובריה: כן דודי בין הבנים – בין הבחורים הדוגמא כך הקב"ה מכל האלוהים נבחר לפיכך בצלו חמדתי וישבתי.

רש"י, שיר השירים ב, ג

אם כך, דימוי ראש המזבח לתפוח מזכיר ומעמיק את תפקיד המזבח לקשר בין עם ישראל ובין הקב"ה.

גם בזוהר כך פורש התפוח:

פתח רבי אלעזר ואמר "כתפוח בעצי היער וגו'", כתפוח דא קודשא בריך. זוהר, לך לך פה ע"א

עוד יש לציין שרבי יוחנן (בבלי, סוכה מט ע"א) מדמה את השיתין של המזבח לירכיים של השולמית המתוארים בפסוק בשיר השירים: "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב, חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן" (שיר השירים ז, ב).

אבל לעץ התפוח בשיר השירים יש תפקיד כפול – דימוי לדוד בפי הרעיה, כפי שראינו, וגם מקום המפגש והחיבור בין הדוד לרעיה:

מי זאת עלה מן המדבר מתברקת על דודה תחת התפוח עוררתין שמה חבלתך אמן
שמה חבלה ללדתך:

שיר השירים ה, ה

גם כאן המשנה מציגה הזדמנות תיקון לסיפור ההחמצה של שיר השירים על ידי שהיא מרמזת על המזבח כמקום המפגש של הדוד ורעייתו.¹ הרעיון המובע כאן דומה לרעיון המופיע במדרש הרואה בעבודת הקרבנות מימוש של מפגש הדוד עם הרעיה: "יבא דודי לגנו זו השכינה. ויאכל פרי מגדיו אלו הקרבנות"² (סדר עולם רבה ז) בהמשך הפרק נשוב ונראה את הטיעון שתפוח המזבח אכן מסמל את הדוד.

בעצי היער

החלו מעלין בגזרין לסדר אש המערכה. וכי כל העצים פשרים למערכה. הן. כל העצים פשרין למערכה, חוץ משל זית ושל גפן. אבל באלו גילין, במרכיבות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן.

תמיד ב, ג

סדר המערכה גדולה מזרחה, נחזיתה מזרחה, וראשי הגזרין הפנימים היו נוגעים בתפוח. וננוח הנה בין הגזרים שהיו מציתים את האליתא משם.

שם ב, ד

שוב אנו פוגשים משנה הבנויה כשאלה ותשובה: "וכי כל העצים כשרין למערכה? הן כל העצים כשרין למערכה". שוב נוצר עניין מיוחד, הפעם סביב שאלת בחירת העצים. כמעט כל העצים שמופיעים במשנה מוזכרים בשיר השירים – הגפן ("לראות הפרחה הגפן" ו, יא), התאנה ("התאנה חנטה פגיה" ב, יג) והאגוז ("אל גנת אגוז ירדתי" ו, יא). האגוז מתייחד גם בכך שאינו מוזכר בשום מקום אחר בתנ"ך מלבד שיר השירים.

תפוח המזבח, כתפוח של שיר השירים, מוקף עצים – "כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים".

¹ רמז נוסף לסיפור בשיר השירים הוא האמירה במשנה: "מימיו לא נתעצל כהן מלהוציא את הדשן". יש באמירה זו כדי להתמיה – וכי עלה על דעתנו שהכהנים מתעצלים בעבודתם? וגם אם אכן הייתה מלאכה מן המלאכות שלא רבים רצו לעשותה, וכי זאת באה המשנה ללמדנו? בזיקה לסיפור של שיר השירים האמירה הזאת מקבלת מובן – לפנינו שלילה של העצלות שהביאה את הרעיה לקלולה.

² השווה פסיקתא רבתי ה"דודי בא לגינו זה השכינה ואוכל פרי מגדיו הם הקרבנות".